

Мирослав Печујлић*

ЛАВИРИНТИ ПОЛИТИЧКЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Политичка глобализација из темеља преобликује политичку мапу света. Она означава објективан планетарни процес стварања све збуиће мреже повезаности, међузависности држава, као и распрострањања демократије и људских права. На једној страни се прокламује „крај националне државе“, а на другој страни долази до стварања легија нових независних држава. Глобализација је настајање и осиварење интереса владајуће, неолибералног, крила глобалне елите моћи. Освајањем командних позиција у међународним економским институцијама, њена доктрина, утире ути стварању глобалне економије, и истовремено пресудно одређује карактер порека у настајању. Глобална елита моћи спреми стварању транснационалне „парадржаве“, са ембрионалним елементима класичне Веберовске државности: легитимног монопола силе на одређеној територији. Алтернативу ауторитарној политичкој глобализацији не представља изолација, антиглобализацијски фундаментализам, него демократизација глобалног политичког порека.

Кључне речи: *Глобализација. – Глобалне елите моћи. – Наднационалне институције. – Демократизација.*

Глобализација, тај средишни планетарни процес у освит новог миленијума, преобликује све чега се дотакне, из темеља мења природу националне државе и суверенитета, интернационалног (Вестфалског) поретка, ствара нову политичку мапу света. О далекосежности промена сведочи једна илустрација. Аристотел је замишљао савршену државу као заједницу која уопште нема *сиолне односе*. И Аристотел и Платон били су уверени да је добра држава-град могућа само ако је потпуно самодоволна, независна од било ког међународног поретка. У нашем времену, за хиперглобалисте добра држава је она која уопште нема аутономну *унутирашњу* политику, која је потпуно утопљена у глобални поредак.

Дубина промена које глобализација доноси може се упоредити једино са епохом стварања модерног друштва („Првом великом трансформацијом“), епохом формирања националне државе¹ („Na-

* Др Мирослав Печујлић, редовни професор универзитета.

1 У овој расправи ми следимо, широко прихваћен појам „Nation – state“, „национална држава“ као синоним за „појединачну државу: француску, немачку – као што појам „локално друштво“ употребљавамо као синоним за „појединачно друштво“, за разлику од Глобалног, Светског поретка.

tion-state“) и Вестфалског међународног система. „Друга велика трансформација“ – политичка глобализација – из темеља, пак, преображава *националну државу и свейски њорегак*. Прво, она означава све дубљу и ширу *њовезаноси, међузависноси*, све гушћу мрежу транснационалних режима, кооперације између држава. Све је шири круг односа, од економских и еколошких до војних и културних, који више не може да се регулише искључиво у оквирима појединачних држава. Само другу страну истог тока представља успон *наднационалних* политичких институција чије одлуке у одлучујућем степену обликују економски и политички живот локалних друштава. Друго, међузависност сама по себи, аутоматски, не одређује карактер глобализације која може да задобије потпуно различите, *демократске или ауторитарне форме*. Суштинско обележје глобализације представља распрострање супериорнијих форми политичког живота – демократије и људских права – на локалитете на којима нису цветали. Но, истовремено на светској политичкој арени настају и симптоми ауторитарне светске владавине. Треће, трка између демократске и ауторитарне глобализације плод је конфликта између *различитијих њројекатиа ѓлобализације* – погледа на свет и интереса владајућег крила транснационалне елите моћи на једној, и стремљења све ширег круга актера, заступника „глобализације са људским ликом“, на другој страни. Најзад, различити ликови, различите реалне тенденције и замисли глобализације, извор су ривалских струја, велике теоријске дебате о глобализацији која је у центру савремене социолошке теорије, дебате на којој се у овој анализи ослањамо.²

1. СМЕНА СВЕТСКИХ ПОРЕДАКА

Савремени светски поредак, који ћемо ставити под лупу истраживања, никако није први у галерији светских поредака, који имају дугу предисторију: империја Александра Великог, Римско царство и империјална Кина династије Хан, садржавали су многа обележја светских поредака иако су захватили само делове света. Но, тек ће модерно доба створити истински светске поретке. Њихов глобални карактер плод је модерне технологије која је револуционисала прекоморску пловидбу и створила мрежу светских комуникација. Но, стварање модерних светских поредака резултат је и експанзије, доминације европских држава широм планете која ствара јединствен међународни систем који почива на два потпуно

---

2 D. Held, McGrew, D.Goldblatt, J.Perraton (1999): *Global Transformation, Politics, Economics and Culture*, Polity Press; D.Held, A. McGrew (eds.) (2000): *The Great Globalisation Debate: An Introduction*, The Global Transformations Reader, Polity Press, Cambridge.

различита темеља.³ Један, оличен у *Вестфалском њоредику*, означава *формално-њравну једнакост* суверених држава, тих основних јединица које творе интернационални систем. Потпуни контраст томе представља његов други темељ: *хегемонија* водећих светских сила, фактичка и дубока *неједнакост* између држава, однос доминације.

Кључна улога суверене националне државе представља релативну новину у историји цивилизације. Пре пола миленијума становник било ког села у Европи веома мало је знао о животу изван његових уских граница. Село је било почетак и крај његовог света. Политичка мапа Европе представљала је мозаик од преко 500 краљевина, кнежевина, војводства, независних градова. Тек у догом XVI веку настају ембриони модерне националне државе, а 1648. године потписивањем Вестфалског мира, којим се окончавају испљујући ратови, рођен је *модерни међународно-њравни њоредак*. Кључни моменат тог епохалног тока представља настанак *суверенишетиа*, формалне једнакости држава, забране интервенције у унутрашње ствари других држава.⁴

Други, променљивији аспект светског поретка представља његова хегемонска форма – владавина светских сила које се смењују на његовом трону. Смена светских поредака, најтешње је повезана са таласима великих ратова, нова победничка коалиција, њен хегемон претвара се у арбитра светске сцене, диктира нова правила игре. Четири су велика таласа рата модерног доба која доводе до разарања старог и успостављања новог светског поретка. На светској арени се смењују: Хегемонија Шпаније у XVI веку, XVII – вековни поредак на челу са Холандијом, XVIII и XIX вековни поредак „*Рах Britanica*“, XX – вековни „*Рах Americana*“. Хладни рат донео је биполарни светски поредак, хегемонију две суперсиле, а његов крај успостављање светског поретка на челу са једином суперсилом, Америком. Темељи хегемоније су вишеструки: технолошка, економска и надасве *војна ѡревага* најмоћније силе. Но, она почива и на *леђишмишетиу* који ужива као носилац *велике модернизације* – индустријске и постиндустријске револуције, и универзалних вредности свог доба. Сваки од светских поредака, као и његов хегемон, пролазе кроз циклус: успона, стагнације и опадања. У првој фази интернационалним системом доминира најмоћнија сила тог доба, да би се, у другој фази, смањило јаз у богатству и војној моћи између ње и нових претендената. Трећа фаза бележи релативно опадање економске и војне моћи, губитак легитимитета

---

3 Т. Knutsen (1999): *The Rise and Fall of World Orders*, Manchester University Press.

4 К. Чавошки (1999): *Увод у Право I, Основни ѡјмови и државни облици*, Драганић, Београд; D. Held, McGrew, *ibid*.

хегемонске силе. Упоредо са њеним све обимнијим ангажовањем у међународним конфликтима и ратовима, све је очитије да она не следи универзалне вредности које прокламује већ само властити егоистички интерес. Њена визија и политичка митологија губе уверљивост и атрактивност, а понашање се посматра као недоследно и лицемерно.⁵ Форме светске владавине осетно се разликују. Следећи Грамшија, низ аналитичара усваја поделу на „консесуалну хегемонију“, која се темељи и на заступању општијих интереса и сагласности, с једне, и на „репресивну хегемонију – доминацију“, засновану изнад свега на војној сили, с друге стране.

После готово пола миленијума, у постбиполарној ери, обе кључне димензије доживљују револуционарну промену: Поствестфалски систем обзнањује настанак нових типова државе, тих „јединица“ које га творе. Другу страну истог тока представља нов историјски тип хегемоније: рађање глобалне елите моћи, свемоћ једине преостале суперсиле, разарање класичне равнотеже сила која је обележавала модерно доба. Но, промене колико су далекосежне толико су и вишезначне – упоредо теку два супротна тока: експанзија демократских политичких система и људских права на просторе локалних друштава и тенденције ауторитарне светске владавине. Отворена је судбоносна трка између два лика политичке глобализације.

2. РАСПРОСТИРАЊЕ ДЕМОКРАТИЈЕ

Изразито обележје политичке глобализације представља распростирање демократије, људских права на просторства света на којима нису цветала. Од збацивања диктаторског режима у Португалији 1974. године, за само две деценије број демократија у свету доживео је метеорски узлет, од 39 на 117.⁶ Органски део тог тока представља и распростирање људских права. Да би уживала међународни легитимитет, држава не може да крши људска права безгранично, одбрана људског достојанства не зна за границе. Декларације о људским правима из 1948. године, конвенције о грађанским, политичким и социјалним правима из седамдесетих година двадесетог века, оснивање регионалних организација: Бањул повеље у Африци, Комитета за људска права Организације америчких држава, ОЕБС-а, Европског суда за људска права – полажу темеље интернационалном режиму заштите људских права. Најрадикалнији захват чини Европска унија која својим грађанима омогућава да

---

⁵ Т. Knutsen, *ibid.*

⁶ L. Diamond: „Is the Third Wave Over“, *Journal of Democracy*, Vol. 7, No. 3, 1996.

покрену спор против сопствене владе када крши њихова права. Овај ток још је један знак промене Вестфалског система, искључивог права националне државе да са својим грађанима поступа по свом нахођењу, без одговорности пред међународном заједницом. „То не значи издавање опште лиценце за интервенцију, али домаће режиме излаже легитимном вредновању својих поступака.“⁷

Успостављање демократије дело је локалних политичких и интелектуалних елита, или широких народних, револуционарних покрета – од португалске преко сандинистичке до чехословачке плишане револуције. Глад за демократијом, „имитација“ у тојнбијевском смислу речи представља снажну силу демократске транзиције. У свету у коме се демократија поистовећује са цивилизацијом као таквом, живети под аутократским системом делује заостало, нецивилизовано.

Силу која покреће демократски талас чине и Западне земље, особито Америка. Средином осамдесетих година двадесетог века она чини коперникански обрт, раскида са подршком диктатурама, лансира велики пројекат „промоције демократије“, ствара планетарну мрежу невладиних организација које га подржавају. Нова стратегија настаје у ери успона масовних покрета који прете обрањем диктаторских режима – старих клијената Америке – а тиме и губитком њеног утицаја на унутрашње политичке токове. Циљ „политичке помоћи“ је снажна подршка демократском току али и његово каналисање и ограничавање социјалних захтева радикализованих маса. Репертоар политичког интервенционизма је веома богат, но две осе око којих се креће су одлучујуће. Прво, његово средиште чини утицај на лидере, политичке организације, синдикате, женске и омладинске организације и особито медије. Модерне политичке вештине не могу се научити у традиционалним друштвима и стога се морају унети споља. Политички лидери се регрутују, усавршавају и саветују од стране спољних експерата. Поред стицања вештина, материјални стимуланси пружају прилику за стицање прихода каква не постоји у земљи. Другу осу представља интервенција у изборни процес: стварање широке машинерије изборне помоћи, изнад свега организационо уједињавање „рогова у врећи“, окупљање разједињених лидера опозиције око једног, заједничког кандидата удружене опозиције.⁸

Карактер локалних политичких елита и вишезначни циљеви спољњег политичког интервенционизма воде успостављању особе-

---

7 D. Held, et. al. *Ibid.*

8 W. Robinson (1996): *Promotion Poliarchy, Globalisation, US Interventions and Hegemony* Cambridge, University Press.

ног типа демократије: „Демократије ниског интензитета“, „Ограничене“ или „Дириговане“ демократије“. Централна улоге „Демократије ниског интензитета“ је упоредно обарање диктатура и обуздавање тежњи за претварањем нове демократске власти у инструмент смањивања великих социјалних и економских неједнакости, тежњи које су покретале најшире социјалне слојеве, снагу која је рушила диктатуре као домино коцкице. Принцип на коме она почива је „изолација“ власти – од момента када је изабрана нова власт је „изолована“, заштићена од притисака и захтева народа како би могла „ефикасно“ да влада, тј. да испуњава захтеве глобалног поретка. Она је лишена одговорности за властите програме који су је довели на трон власти. Демократија се своди на право народа на следеће изборе, када може да промени владајућу гарнитуру. Но, смена диктатура „Демократијом ниског интензитета“ несумњиво представља цивилизацијски помак.

3. ТРАНСФОРМАЦИЈА ДРЖАВЕ И СУВЕРЕНИТЕТА

Концем другог миленијума политички поредак света претвара се у густу мрежу све тешње повезаних, међузависних држава, све бројнијих облика управљања који сежу изван и изнад националних граница. Проблеми са којима се владе суочавају захтевају све тешњу кооперацију између држава, све гушћу мрежу билатералних уговора, међународних режима и агенција. Почетком XX столећа било је само 37 међувладиних и 176 невладиних међународних организација, да би се њихов број метеорски попео на 260 и 5.500. Све шири радијус „међудржавних режима“ протеже се од међународне ваздушне контроле, телекомуникација, регулације светске трговине, преко контроле заразних болести, спречавања криминала, тероризма и трговине дрогом, до заштите природе и хуманитарне помоћи. Глобализација означава корак од седам миља у правцу интернационализације државе. Само другу страну истог процеса представља успон наднационалних политичких институција чије одлуке у одлучујућем степену обликују политички и економски живот света. Теоријски погледи на глобализацију и особито на судбину, улогу националне државе, међутим, дијаметрално су супротни.

3.1. Две призме – хиперглобалисти и скептици

За хиперглобалисте свет који је владао пет векова и изгледао вечит – свет аутаркичних, самодовољних националних економија,

суверених држава и самосвојних култура – припада прошлости. 1) Незадрживе економске силе: гигантски финасијски капитал, економски диносауруси – транснационалне корпорације, и светски економски арбитар ММФ – све бржим ритмом претварају националне економије у своје локалне јединице. Њихове одлуке постају кључни параметри за националну економску политику. 2) Глобализација је потпуно „испразнила“ аутономију и суверенитет националних држава, које све више делују као „живи мртваци“. Владе националних држава осећају већу одговорност према наднационалним организацијама него према својим грађанима. 3) Информатичко-електронска револуција и њени културни производи: популарне ТВ-серије, вести и филмови најављују крај националне културе и идентитета. Рођена је универзална, космополитска култура.

Поглед на свет скептика из темеља је различит: центар политичке власти је већ 500 година био и остаје укореван у националној држави, том централном актеру на глобалној политичкој арени. 1) Економска глобализација представља мит. Размере спољне трговине, слободне циркулације капитала и радне снаге, мање су него што су биле у доба „Belle époque“, пре I светског рата. Националне државе не само што нису пасивне жртве глобализације већ су архитекти глобалне економије; оне успостављају правила која обликују светску економију. Чак и највеће мултинационалне компаније остају творевине својих националних држава. 2) Почетак XXI века не само што не најављује крај националне државе и суверенитета, већ представља еру њихове експлозивне експанзије. Само на мапи Источне Европе настало је више од 20 нових, независних држава. Одлучујуће обележје међународног поретка, као и раније, не представља *међузависност*, већ *зависности* – глобални поредак настаје и одржава се акцијама најмоћнијих држава. 3) Уместо краја националних култура, наступа обнова националних идентитета и сукоб цивилизација. Националне културе, традиције и вредности испољавају трајнија својства, изазивају дубљу емотивну привлачност од површног и пролазног утицаја глобалне масовне културе.⁹

На прагу новог миленијума налазимо се, готово парализовани позивима „хиперглобалиста“ и „скептика“, који нас усмеравају у потпуно различитим правцима, попут заводљивог гласа сирена који је мамио Одисеја. Велики дијалог излучио је два екстремна погледа: један обзнањује „крај националне државе“, други инсистира на њеној улози централног актера на глобалној политичкој арени. Но, упркос низу продорних увида које садрже, оба видокруга

---

9 D. Held et. al.; D. Held, McGrew, *ibid.*

су крајње једнострана. Свакодневни живот у новом добу одвија се у две, све тешње, органски испреплетене сфере: у локалном и глобалном свету. Свету чија двострукоост ће још дуго трајати. Хиперглобалисти стреме усиљеном разарању једног од два пола савремености – свет националних држава, суверенитета и културе за њих је само отелотворење ретроградног, пароксијалног трибализма који и заслужује што пре да умре. Уместо демократске еволуције наступа усиљена „револуција одозго“. Скептици, у оправданој реакцији на једну, прелазе у другу крајност, недопустиво игноришу други, све пресуднији пол савремене реалности, глобализацију која за њих представља само мит. Ни једна од две слике не приказује верно разуђеност нове политичке мапе.

3.2. Нова мапа држава/суверенитета

– Експанзија *слабих, лилипућанских држава* заузима истакнуто место на новој мапи: после II св. рата број независних држава порастао је од 75 на 200, а само у току последње деценије у Европи њихов број се попут живе у термометру попео од 7 на 25.¹⁰ Иако је освајање класичног суверенитета њихово максимално стремљење, његов стварни садржај је минималан. Чак и некада снажне државе, попут Русије, захваћене „лилипутанским вирусом“, претварају се у слабе – нуклеарни див постаје економски патуљак. Последњи модел у тој серији представљају мини-државице под протекторатом НАТО-а, од Балкана до Афганистана.

– Лавовски део нове мапе заузима нови тип *државе-трансмисије (неолибералне државе)*, која у високом степену постаје преносни каиш транснационалног капитала, његов локални извршни орган. „Трансмисиона држава“: а) обезбеђује базичну инфраструктуру неопходну глобалној економији (аеродроме и луке, мреже комуникација, образовање радне снаге); б) спроводи економску политику која осигурава макроекономску стабилност; в) ствара повољну климу за страни капитал и његову брзу оплодњу, обезбеђује социјални мир.¹¹ Овај нови тип ступа на место „развојне државе“, „државе благодестања“, која је усмеравала технолошки и економски развитак, представљала инструмент распрострањања социјалне добробити на све шире слојеве.

– Потпуно нов сој на новој политичкој мапи је *наднационална држава*, чији прототип представља Европска унија. Промене које су се десиле за само неколико деценија невероватније су од најсмелије утопије. Од мозаика безбројних, расцепканих и међусобно

---

10 R. Jackson (1999): „Sovereignty at the Millennium“, in *Political Studies*.

11 W. Robinson, *ibid*.

ратујућих нација-држава, Европа је створила заједничко тржиште и валуту наднационалне политичке институције: парламент и владу.

– Маркантан простор на новој мапи заузима *суџердржава* – једина суперсила САД. Темељна неједнакост између држава трајно је обележје светске сцене. Но, „никада у историји неједнакост није била тако велика“¹², никада раније једна држава није поседовала такву колосалну технолошко-економску, политичку и војну надмоћ, у том степену преобликовала свет. Утицај „супердржаве“ на обликовање светског поретка добија такве размере да низ аналитичара глобализацију сматра само пристојнијим називом за американизацију света. „Оваква мондијализација углавном се састоји у идеолошкој, технолошкој, војној и економској американизацији савременог планетарног друштва.“¹³

Суверенитет – та кичма модерне државности – нашао се у центру турбуленције, дубоких промена обавијених велом неизвесности. Класичан суверенитет, тај темељ Вестфалског система, карактерише двоструко обележје. Он означава врховну власт над становништвом одређене територије која нема никог вишег изнад себе ни унутар државе нити изван ње.¹⁴ Ако једно његово обележје представља унутрашња, конституционална независност, његову другу карактеристику представља *формално њравна* једнакост држава, принцип немешања у унутрашње послове држава које саме одлучују о својој судбини, низак интензитет кооперације и минимална правила коегзистенције. Сувереност је апсолутна и недељива. Идеја суверенитета као апсолутног, недељивог и непреносивог, није била једина политичка контрукција. Прадавне 1604. год. Алтихусијус ће, следећи искуство слободних градова Ханзе, лансирати смелу идеју заједничког, подељеног суверенитета између различитих нивоа власти. Но, Боденова концепција ће тријумфовати.¹⁵

Велика трансформација суверенитета не тече, међутим, у једном већ у неколико потпуно различитих праваца, ствара нове врсте суверенитета. Прво, светска политичка арена преплављена је настанком нових, слабих држава које карактерише *џрегомодерни*, готово искључиво формални аспект суверености, мањак аутономије и вишак зависности, интервенционизам у њихов унутрашњи живот. Друго, државе класичног, *модерног* суверенитета нашле су се између два крака маказа. С једне стране, оне задржавају значајну меру суверенитета – неоспоран монопол власти на својој територији и низ кључних економских и социјалних функција, имају из-

12 K. N. Waltz (1999): „Globalisation and Governance“, *Political Science and Politics*, December 1999, XXXII, No. 4

13 *Le Monde Diplomatique*, 6 Mart 2001; 7 August 2001.

14 К.Чавошки, *ibid.*

15 A. De Benoist: „What is Sovereignty“, *Foreign Policy*, Spring 2000.

весну меру утицаја на управљање регионалним пословима. Но, истовремено збива се и *исцрпљивање* једног дела садржине суверенитета. Одлуке наднационалних актера – транснационалних корпорација Г-7, ММФ-а, Светске банке, НАТО-а, постају одлучујуће за многе економске, социјалне и безбедносне мере националних држава. Потпуно супротни ток представља рађање *посмодерно*: „заједничког“, „подељеног“, „партиципативног“ суверенитета – моћ која се губи на националном нивоу компензира се учешћем у одлучивању на вишем, регионалном нивоу. Овај скуп заједничких, подељених суверених права, чији прототип је Европска унија, замењује концепцију суверенитета као апсолутног и недељивог.¹⁶ Но, будућност генетици суверенитета као апсолутног и недељивог. Пре свега, он захвата крајње уски круг држава, представља само мало острвце на политичкој мапи. Да ли ће он означити формирање равноправних субјеката наднационалне политичке заједнице или ће представљати само транзитну станицу ка доминацији једне или две европске силе, само време ће показати.

4. ПРОЈЕКАТ АУТОРИТАРНЕ „ТРАНСНАЦИОНАЛНЕ ДРЖАВЕ“

4.1. Глобална елита моћи и „транснационална парадржава“

Нова политичка мапа открива не само далекосежне већ и несхватљиво противречне, на први поглед неспојиве правце промена, које више личе на разбијено огледало него на делове светског „система“. Стварање легија слабих држава, држава – трансмисионих каишева праћено је настанком моћних наднационалних држава и супердржаве. Да би допрли до скривене логике која „неспојиве“ форме држава чини органским деловима једног глобалног поретка, морамо да проширимо оквир анализе. Веберовско схватање државе као легитимног монопола силе над одређеном територијом, није довољно. Оно мора да се прошири структуралистичком перспективом – погледом на централну политичку институцију – државу – као институционални израз односа снага кључних социјалних група (слојева, класа, елита), као „инструмент“ њихових економских и геостратешких интереса. Управо у тој тачки наступа *двосирука* епохална новост.

Прво, пред нашим очима ствара се, *глобална елиита моћи*, мрежа група које заузимају командне положаје у организацијама

---

¹⁶ R. Keohane (1995): „Hobbs Dilemmas and International Change in World Politics“, у: Holm-Sorenson (ed.) (1995) *Whose World Order, Uneven Globalization and the End of Cold War*, Westvud Press, Oxford.

које данас чине центре светске моћи и богатства.¹⁷ Колективни портрет елите – креатуре и креатора глобализације – чине: власници и управљачи транснационалних корпорација и банака, политичке елите, пре свега групе Г-8, и наднационалних институција (ММФ, Светска банка, НАТО), њених извршних органа. Уз бок старијих партнера, елите светског „Центра“ налази се и „јуниорска“ елита „Средњих зона“ и „Трећег света“ која је данас чвршће инкорпорирана у глобални поредак него што је била јуче. Други пресудан моменат представља велика промена унутрашње композиције – успон *неолибералне фракције* глобалне елите моћи и пад Кејнзијанског крила, промотора „државе благостања“, пројекта који је стремио ублажавању социјалне провалије између светова. Снажним ударцима неолиберална фракција (реганизам, тачеризам) слама стару равнотежу социјалних снага, велики компромис капитала и рада оличен у „држави благостања“. Истовремено она остварује премоћ над крилом националне буржоазије оријентисане ка националној акумулацији и протекционизму.

Међутим, стварање јединственог глобалног простора, јединствених правила понашања и њиховог дисциплинованог придржавања („структуралног прилагођавања“) глобална елита не може извести без *йолишичке моћи*, „државе“. Политичка моћ се појављује као кључни актер велике трансформације, као бабица у рађању глобалне економије. Држава ће доживети репризу своје историјске улоге, али на бескрајно широј позорници. У доба стварања модерног друштва („прва велика трансформација“) она је кључни актер у стварању националног тржишта, које пре тога представља скуп скучених локалних тржишта безнадежно раздвојених локалним правилима, обичајима и монетама. Гвоздена рука државе разара старе институције и правила, те препреке слободном промету земље, роба, капитала и радне снаге у оквирима националне државе.¹⁸ Неколико столећа касније, у „другој великој трансформацији“, моћна рука политичке интервенције уклања националне протекционистичке тврђаве, те баријере слободној циркулацији транснационалног капитала. „Скривена рука светског тржишта немоћна је без скривене руке државе.“¹⁹ Но, овог пута то више није национална држава. Глобална елита моћи предузима херкуловски подухват: ствара субститут, транснационалну „парадржаву“, форме наднационалне политичке владавине са елементима „државности“. Истовремено оне су и инструмент њеног партикуларног интереса: потпуно слободне акумулације капитала, контроле над

17 S. Gill (1994): „Structural Change and Global Political Economy, Globalizing Elites and the Emerging World Order y: Y. Sakamoto (ed.): *Global Transformation, Challenges to the State System*, United Nations University Press; W. Robinson (2001): „Social Theory and Globalization, The Rise of Transnational State“, *Theory and Society, Renewal And Critique in Social Theory*, Vol. 30/2, April, 2001.

18 I. Robinson, „Globalization and Democracy“, *Dissent*, Summer 1995.

19 K. N. Waltz, *ibid*.

радном снагом глобалним природним ресурсима. Економски ресурси које глобалне силе сматрају виталним не посматрају се као посед земље на чијој територији се налазе већ као претпоставка благостања индустријски високоразвијених земаља, као роба која припада светском тржишту, која подлеже њиховој потпуној контроли.²⁰

У контрасту према становишту које транснационалну државу види у већ потпуно развијеном облику, ми смо склонији схватању „глобалног политичког режима“ као „паратранснационалне државе“ са ембрионалним елементима „глобалне државности“, као једне од снажних али не и једине тенденције на глобалној арени.²¹

Конструисање „транснационалне државе“ мегаелита моћи остварује великом операцијом којом две врсте институција које припадају различитим историјским временима спаја у јединствен систем, у „глобални политички режим“ – два „плућна крила“ постају органски део јединственог организма.

Прво, она осваја стратешке, командне позиције у *наднационалним институцијама* посредством којих на одлучујућ начин опредељује форму глобализације, карактер глобалног поретка. Оличена у низу програмских платформи – „вашингтонски консензус“,²² „програм структуралног прилагођавања“, „шок терапија“ – њена доктрина постаје библија наднационалних институција.²³ Попут парног ваљка она утире пут стварању јединственог глобалног простора, униформних правила понашања, уклањању свих локалних протекционистичких баријера слободној циркулацији капитала. Само другу страну исте медаље представља стварање најповољнијих услова брзог оплођавања капитала: масовне приватизације и дерегулације, светског резервоара лако доступне, јефтине и дисциплиноване радне снаге, драстичне редукције корпорацијских пореза и издатака за социјалну заштиту.

Други централни правац акције неолибералне елите представља *велика трансформација националних држава*, тежња за њиховим претварањем у пуки трансмисиони каиш, своје локалне извршне органе, који обезбеђују базичну инфраструктуру непходну транснационалном капиталу, макроекономску стабилност, стварају повољну климу за страни капитал и његову брзу оплодњу, обезбеђује социјални мир. Она се осваја изнутра, на њене командне

20 E. Hill: „Rhetoric, Policy and Politics in the US“, у: I. Tareq and J. Ismael (eds.): *The Gulf War and the New World Order, International Relations of the Middle East*, University Press of Florida

21 Видети: W. Robinson, *ibid.* S. Gill, *ibid.*

22 E. Matzner: *The Washington Consensus Without End*, Savania Press, 2000.

23 Неолиберална формула крајње је противречна, попут Цекила и Хајда, она представља јединство две потпуно различите стране: економске супериорности (ефикасности) и социјалне инфериорности. Приватизацијом и дерегулацијом најширих размера власништво се преноси из инертних руку бирократске државе у

врхове постављају се „транснационални кадрови“, људи који уживају поверење ММФ, Светске банке. То особито важи за кључна министарства финансија, економских односа, Централну банку.

Из те призме посматрано „транснационална парадржава“ постепено стиче ембрионалне елементе државности, „легитимног монопола силе на одређеној територији“. Прво, једини и стварни суверен – субјекат одлучивања изнад кога нема „више инстанце“ – постаје транснационална елита моћи, њене наднационалне институције које су изван и изнад сваке демократске контроле. Националне државе се укидају се као ривалски носиоци суверенитета, претварају у пуки трансмисиони каиш, локалне извршиоце воље наднационалних институција. Прокламовање „краја националне државе и суверенитета“ израз је ове тежње, неолибералног пројекта глобализације. Разарање класичног суверенитета не представља, дакле, историјски неизбежну, аутоматску последицу међузависности, успона транснационалних економских сила и политичких институција. Јер, оно што државе губе на националном нивоу одлучивања могу компензирати на регионалном и глобалном нивоу, кроз „заједнички, партиципативни, подељени суверенитет“ – као што експериментат *in vivo* Европске уније показује. Друго, „неолиберална транснационална држава“ осваја и остале кључне елементе државности: „легитимни монопол силе над одређеном територијом“. Но, територија на коју се владавина протеже постаје једин-

---

предузимљивије руке приватног предузетништва. Ослобођен гвоздених стега државне контроле и моћи синдиката, транснационални капитал задобија нову, глобалну мобилност, сламајући тврђаве протекционизма допире до последњег кутка планете, све бржим ритмом ствара све веће економско богатство, профит. Он слободно кружи планетом, тражећи најповољније услове акумулације: најјефтинију радну снагу, зоне најмањих социјалних давања, корпорацијских пореза, и јефтених сировина. Под његовим неодољивим притиском земља се прилагођава новим правилима игре: укидању царина, увозних тарифа, контроле над страним инвестицијама, тих заштитних бедема националне економије. Но, већ и површан поглед на супериорну страну његовог двојног књиговодства, наговештава и постојање друге, инфериорне социјалне стране. Скривени извор ефикасности неолибералне формуле налази се у леденом смањивању свих социјалних давања – хируршким резом секу се јавни издаци за социјалну заштиту, здравство и школовање, одбацује се и сама помисао на пуну запосленост. Као шагринска кожа сужава се мрежа социјалних права а расподела се преокреће у надпропорционалну корист профита корпорација и прихода богатих слојева. Помоћ мање развијеним земљама за две деценије смањена је за 4 пута. Неизбежан плод ове друге стране неолибералне формуле је глобализација сиромаштва – уска мањина супербогатих постаје све богатија, гигантске масе сиромашних остају сиромашне. Само 300 милијардера располаже богатством већим од половине сиромашних земаља света, више од 1,5 милијарде светског становништва располаже само са једним доларом дневно. Последње анализе показују да се у десет земаља света које имају најбржи ритам глобализације, степен социјалне неједнакости без изузетка драстично повећао. Неолиберализам врши раскид са стратегијом социјалног капитализма који је технолошки раст и економско богатство елите повезивао са поступним распрострањем економске благодети на све шире слојеве.

ствен глобални простор; сила, пак, задобија вид новог планетарног војног интервенционизма, а легитимитет пружа концепција „хуманитарног или глобалног антитерористичког интервенционизма“. Треће, поништавају се видови мултиполарности настали завршетком хладног рата, глобални поредак се креће у правцу униполарног света.

4.2. Нови војни интервенционизам

Уместо трајног и стабилног мира, окончање хладног рата донело је растући глобални милитаризам, свет разапет између експлозије локалних, *унушардржавних* конфликта које ћемо касније размотрити, и планетарног војног интервенционизма (постмодерног рата), чију кичму представља експанзија НАТО интервенционизма, који попут камена баченог у воду непрекидно шири своје кругове. Коалиција западних земаља ствара гигантску војну машинерију, осамостаљену од ОУН и под командом САД за интервенције широм планете. Планетарни интервенционизам задобија форму постмодерног, високотехнолошког рата. У пуном смислу речи он постаје глобалан – паметне ракете упућују се са стотинама километара удаљених носача авиона или са звезданих висина. „Са удаљених тачака упућују се снаге за брзу интервенцију против било које земље која ствара проблеме за „Нови светски поредак“.²⁴

Милитаризација света, нови интервенционизам не наступају огољено, већ у оклопу *оцравдавајућих идеологија* које, необично брзо мењају своје рухо. У моменту велике еуфорије – тријумфа западних сила и слома „империје зла“ СССР-а – многимима је изгледало да је коначно наступио крај рата, свих драматичних конфликта који припадају историји. Но, моменат еуфорије је брзо прошао – „рат се вратио“, империју зла заменили су нови непријатељи, који мењају обличја. Велики сукоб између два блока заменила је подела света на „зону мира“, коју чине богате, демократске и међузависне земље Запада, и „зону конфликта“ коју чини „Трећи свет“ – подручје експлозивних конфликта, претећег хаоса и непријатеља мира. Колективна безбедност види се, стога, у новом наоружавању Запада, у држању „Светског југа“ под Дамокловим мачем војног интервенционизма.²⁵ Из небулозне масе Светског југа („зоне конфликта“) нова доктрина ће, касније, издвојити ужи круг – новог непријатеља ће представљати мале и до зуба наоружане отпадничке државе („Rogue states“). У следећем циклусу, војни

---

²⁴ P. Virilio (1994): *Bunker Archeology*, Princeton, Architectural Press; H.Grey (1997): *The Postmodern War*, Routledge; M. Glennon: „The New Interventionism, The Search for Just International Law“, *Foreign Affairs*, May-June 1999; N. Chomski (1999): *The New Military Humanism, Lessons From Kosovo*, Pluto Press, London.

²⁵ Holm-Sorensen (1995): *Whose World Order, Uneven Globalization and the End of Cold War*, *op. cit.*

интервенционизам ће свој легитимитет налазити у заштити људских права, спречавању хуманитарних катастрофа, које се у ери стварања глобалног хуманог простора, одиста не смеју пасивно посматрати. Најзад, глобални тероризам, једним колико монструозним толико и спектакуларним чином, преко ноћи је провоцирао најаву нове врсте тоталног и дуготрајног светског рата.

Оправдавајуће идеологије садрже део истине. „Трећи свет“ одиста је експлозивно тло света. Но, доктрина која свет дели на зоне које смо описали из своје оптике искључује њихову повезаност, учешће богатог „Севера“ у експлозији конфликта на просторима „Југа“: од економске формуле која води глобализацији сиромаштва преко поништавања локалних култура, до спољне подршке унутрашњим дезинтеграционим силама, наоружавања једне или друге сукобљене стране. А, затим, интервенције су крајње селективне, више су покренуте геостратешким интересима великих сила него хуманитарним обзирима. Војна операција доноси готово потпуно разарање друштва и масовне цивилне жртве – зло које може да буде веће од зла хуманитарне катастрофе. Интервенционизам да би био хуманитаран мора да се утемељује на другим принципима. Најзад, глобални тероризам ауторитарном току даје нове животне сокове. Претварајући у своју мету недужне и случајне грађане тероризам у истом трену разара и саму „душу друштва“, ствара стање општег страха. „Глобални јастребови“, међутим, трагедије могу да злоупотребе за успостављање свеобухватне контроле над грађанима, за подизање нових зидова између земаља и драстично ограничавање слободе кретања.

Нови војни интервенционизам, растућа милитаризација света немају само један извор, нису условљени искључиво предохраном против „нових непријатеља“ који се преко ноћи мењају. Упоредо са локалним, унутардржавним ратовима, моћан разлог њиховом успону представља и „успостављање легитимног монопола силе над одређеном (светском) територијом“, успостављање контроле над девичанским богатствима Евроазије које је хладноратовска подела света чинила недоступним.

4.3. Слом равнотеже – ка униполарном свету

Важан симптом ауторитарне „светске“ или „транснационалне државе“ представља и поништавање ембрионалних облика *мултишенијеризма*, рођених непосредно након завршетка хладног рата, потпуно разарање равнотеже сила. „Модерно друштво столећима обележава равнотеже сила – пет до шест великих сила које међусобно конкуришу. Доминација једне или више сила спречавала се реакцијама других које делују као противтежа. Државе Европе држале су се у међусобној равнотежи пуна три столећа. У следећих

пола века САД и СССР представљале су противвтежу; окончањем хладног рата Америка је остала сама на светској арени: ниједна држава или више њих заједно не чине никакву ефектну противвтежу. Такво стање је неприродно и надајмо се да ће се током времена мењати.²⁶ Међутим, реалан ток тече у супротном смеру. Његов рељефан опис пружа коментар чувеног америчког института „Stratfor, Strategic Forecast Instituta“. „21. септембра председник Буш објавио је крај расправама унутар америчке администрације о томе да ли свет треба да буде вишеполаран или једнополаран. Већ пре 11. септембра, глобализација као доминантна парадигма почела је да се распада. Америчка економија клизила је према рецидији, Европа ју је следила, финансијско стање Јапана постаје безнадежно, а латино-америчке економије тетурају се према ивици слома. Сваки регион почиње да примењује сопствене одбрамбене мере. Терористички чин 11. септембра био је катарза и катализатор. Он је председнику Бушу млађем, пружио нов фокус, нову мисију, нови оквир за глобалну акцију против заједничког непријатеља: глобалног тероризма. Нова мисија Америке је агресивна, глобална полицијска контрола, без краја. Дебата је завршена, свет је униполаран – или сте са нама или против нас“.²⁷ Постепено померање тежишта постаје видљивије ако се ова визија упореди са два погледа: оца и сина. Председник Буш старији, у свом чувеном говору којим се објављује рат против Ирака у моменту његове агресије на Кувајт ће навестити: „Из ових немирних времена може да настане ’нови светски поредак’, нова ера у којој нације света могу да живе у хармонији. Овај нови свет који се бори да би настао биће сасвим различит од старог. То ће бити свет мира у коме владавина закона смењује владавину џунгле, свет у коме моћни поштују права слабих.“²⁸ Међутим, истакнути функционер владе Буша млађег, помоћник Колина Пауела ће недавно изјавити: Међународно право више не постоји. Друго сведочанство промене

26 К. Т. Waltz, *ibid.*

27 Stratfor Strategic Forecasting, *2002 Annual Forecast: New Priorities Reshuffle the Global Deck*, Januar 2002.

28 Е. Hill, *ibid.* Додуше, нешто касније у својој „Адреси“ Буш ће открити економске разлоге рата. „Витални економски интереси су такође на коцки. Ирак контролише 10% светских резерви нафте а освајањем Кувајта контролисао би двоструко више и имао моћ над суседима који поседују лавовски део светских резерви нафте. Ми не можемо да допустимо да резерве ’нафте света’ буду под контролом једне безобзирне личности.“ Истовремено министарство одбране објављује „Манифест Пентагона“ који осветљава шире геостратешке интересе и природу Новог светског поретка, његов ауторитарни уклон. „Заливски рат представља кључни догађај за остваривање глобалног вођства САД и Нов поредак који ће Америци обезбедити положај суперсиле без ривала. Првенствени циљ нове стратегије је стварање новог поретка који ће обесхрабрити и спречити појаву потенцијалних ривала за глобално вођство, како из круга непријатељских земаља тако и из редова савезника.“ Критика документа у Сенату довела је до уклањања неких екстремних формулација. (Hill, *ibid.*)

тежишта пружа Џ. Бејкер, бивши министар спољних послова САД: „Уз америчко богатство, вредности и стратешки положај не постоји опасност по америчку улогу светског лидера... Она не би смела да буде светски полицајац.“²⁹ Разуме се, реч је о декларативном становишту, но ни тај идеолошки, легитимацијски ниво није безначајан.

5. ЛОКАЛНИ АУТОРИТАРНИ РЕЖИМИ

Глобални ауторитаризам означава једну тенденцију, један пол на арени „светског друштва“ чији контрапункт представља локални ауторитаризам, ауторитарни националистички режими. Њихов положај у глобалном поретку није истоветан – док један њихов круг обележавају односи кооперације са глобалним силама, други круг режима карактерише сукоб са глобалним поретком, културни и политички *антиглобализацијски фундаментализам*.

Извори локалног ауторитаризма су вишеструки и историјски особени за свако друштво. Но, уопштено говорећи то је социјално тло обележено безнадежним сиромаштвом, бескрајним сукобима око наслеђених вештачких граница из колонијалног доба, ерупцијама социјалних, етничких и верских сукоба. (Од 233 конфликта политизованих комуналних група само 24 се одвија на тлу богатог Запада, док се 104 збива у Африци, 43 у Азији и 30 у Латинској Америци.)³⁰ Склоност локалних елита да на све изазове пружају репресивне, ауторитарне одговоре кумује експлозији насиља. И то особито у осетљивој сфери етничких односа, стремљења мањина за стварањем властите независне државе, свим средствима. Између 1989. и 1996. године, 95 од 101 оружаног сукоба били су унутардржавни ратови, праћени шокантним изливима насиља, масакрима, етничким чишћењима и геноцидом. Но, масовна интоксинација вирусом национализма, која покреће спиралу насиља, не збија се сама од себе, пресудна улога у том „Dance macabre“ припада националистичким политичким елитама. Унутардржавни сукоби снажан су повод за глобални интервенционизам.

Други облик судара представља реакција на усиљену ауторитарну глобализацију, културни и политички антиглобализацијски фундаментализам. „Национализми ничу као реакција на глобализацију“, језгровит је коментар А. Гиденса. У повратку етницитету, нацији и вери види се уточиште и брана против глобалистичке племе која поништава национални идентитет и суверенитет. „Униформисање света, агресивност дарвинистичког капитала који руши све орган-

---

²⁹ *Политика*, 13. мај, 1999.

³⁰ T. R. Gurr (2000), „Ethnic Warfare on the Wane“, *Foreign Affairs*, May-June; T. R. Gurr, B. Harf (1994) *Ethnic Conflicts in World Politics*, Boulder, Col. Westview Press.

ске везе заједнице, колонизујућа Мекдоналд култура, на једном и, ретрибализација широких пространстава, свети рат против сваке међусобне повезаности, универзалне културе технологије и тржишта, против модерности као такве, на другом полу – то је слика света ухваћеног између два крака маказа, два лоша сценарија.³¹ Доајен савремене социологије, А. Турен ће закључити: „Ако не нађемо решење настаће грађански рат светских размера између оних који контролишу мреже технологије, финансијског капитала и информација, и свих оних индивидуа, група, нација и заједница које осећају да глобализација представља претњу њиховом идентитету.“³²

Трећи, најдрастичнији вид представља погубни политичко-војни сукоб ауторитарног, националистичког режима са глобалним силама, сукоб који води претварању локалног друштва у гетодржаву. Гвоздени обруч санкција или војна интервенција, попут неке временске машине враћају друштво деценијама уназад. Потпуна изолација може, међутим, одговорати појединим фракцијама ауторитарне елите моћи – представљати повољно тле за дуготрајно одржавање њене власти, стварање фабулног богатства. Политички антиглобализам који прокламује апсолутни суверенитет, преокреће се у „суверено право“ масовног кршења људских права, које је изван било каквог утицаја међународне заједнице.

Однос глобалних сила према локалним ауторитарним режимима не темељи се, међутим, искључиво на легитимном захтеву за демократизацијом друштва, поштовањем људских права. Јер, истовремено оне годинама сарађују са низом „кооперативних ауторитарних режима“, неретко све до њихових последњих часова. Екстремни притисци, захтеви без краја, могу да извиру и из других, геостратешких разлога. Но, једини плодотворан одговор локалног друштва на екстремне изазове је темељна демократизација локалног друштва. Тиме се увећава кредибилитет земље, олакшавају савезништва на глобалној арени која није монолитна, отвара простор за избор повољнијих опција у адаптацији глобалном поретку, које истовремено чувају интерес и идентитет властитог друштва.

6. ДВОСТРУКИ ИМПЕРАТИВ

Адаптација локалног и демократизација глобалног

Алтернативу ауторитарној политичкој глобализацији не представља политика изолације, антиглобализацијски фундаментализам. Стваралачка адаптација захтевима глобализације императив је новог доба. Његово испуњавање постаје незаобилазно, не првенствено стога што „сила бога не моли“, већ што је то животна потреба

---

31 Б. Барбер (1995): *Jihad vs. McWorld, How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World*, Ballantine Books, New York.

32 А. Турена (2000): *Can We Live Together? Equality and Difference*, Polity Press.

властитог друштва. Адаптација је пут усвајања модерне информатичке технологије, супериорнијих форми економског и политичког живота – тржишне економије и демократије – укључивања у нову орбиту којом се планета креће. Али успешна адаптација се не своди на механичку операцију, претварање у пуке слуге спољних захтева. То је високо стваралачки чин локалних елита, инвентивно трагање за најбољим опцијама, откривање компаративних предности властитог друштва под сунцем глобализације.

Стремљење за *демократијацијом глобалног политичког поретка* („*humane governance*“), које данас букти на безбројним местима, други је кључни правац глобализације. Јер, није свеједно какав је поредак коме се адаптира. Две фигуре на арени глобалног цивилног друштва задобијају истакнуто место у том ангажману. Једну фигуру представљају социјални покрети против ауторитарне глобализације, „хиљаде организација широм света које стреме миру и заштити природе, које воде упорну борбу за праведнији, солидарнији свет и равноправније услове светске размене, за јавну контролу над транснационалним корпорацијама, њихово поштовање права радника, за отпис дугова најсиромашнијим земљама. То су организације и удружења која теже проширивању демократије на транснационалну арену и траже одговорност политичких лидера и управљача корпорација. Те борбе дискредитовале су темељне принципе постојеће владавине светом, учиниле уверљивом потрагу за алтернативом, друкчијим формама мондијализације“.³³

Критичка теорија други је кључни актер.³⁴ Спознаја савременог света као „светског друштва ризика“ полазна је тачка за истраживање *алијернајива*, за пројекат демократске глобализације са људским ликом. Глобална демократија стреми интернационалној кооперацији која не води стварању ауторитарне светске државе, већ омогућава учешће држава у одлучивању на регионалном и глобалном нивоу, успоставља контролу над наднационалним центрима моћи. Она ревитализује и успоставља демократију на три нивоа.

На нивоу локалних заједница она стреми успостављању живе, активне локалне демократије (самоуправе), партиципације и утицаја грађана на одлуке које обликују њихов непосредан живот.

На нивоу државе не наступају ни „крај суверенитета“ нити мумифицирање класичног, апсолутног и недељивог суверенитета, већ трансформације које доносе истовремено „и мање и више суверенитета“. „Део“ класичног суверенитета, прерогатива остаје очуван. О важности суверенитета сведочи и изјава Хелмса, пред-

³³ *Le Monde diplomatique, ibid.*

³⁴ Видети: А. Giddens (1999): *A Run Away World*, Polity Press; D. Held, et. al., *op.cit.*; Z. Bauman (1998): *Globalization, The Human Consequences*, Columbia University Press; Z. Bauman (1999): *In Search of Politics*, Polity Press; U. Beck (1999): *World Risk Society*, Polity Press; U. Beck (2000): *What is Globalization*, Polity Press; као и *The Brave New World of Work*, Polity Press, 2000; W. Robinson, *ibid.*

седника сенатског одбора за спољне послове Америке у Савету безбедности: „Амерички народ неће прихватити власт било које наднационалне институције која је изнад суверених права Америке да одлучује како да дела у сопственом националном интересу, код куће и у свету.“ Сер Брајан Урљуарт, готово четири деценије други човек ОУН, који цитира ово становиште додаје: „Хелмс није рекао да ли ова доктрина важи и за друге државе.“³⁵ На то питање ће одговорити истакнути амерички међународно-правни теоретичар Р. Фалк: „Упркос великим променама бацање националног суверенитета у трње крајње је преурањено. Мада су транснационални режими све неопходнији, суверена држава остаје неопходна за постизање позитивних социјалних, економских и културних права у догледној будућности. Суверенитет је један од малобројних штитова слабир, рањивим државама против спољнег интервенционизма, који је неупоредиво ређе мотивисан одиста хуманитарним разлозима, а најчешће себичним геостратешким интересима моћних држава.“³⁶ Али класични суверенитет не остаје конзервиран – све је гушћа мрежа међузависности, кооперације између држава, све је шири круг животних проблема који више не може да се регулише искључиво унутар њених оквира. Но, међузависност, као што смо навели, сама по себи, аутоматски не укида суверенитет. Јер, оно што државе губе на националном нивоу одлучивања могу компензирати на регионалном нивоу. Концепција о суверенитету као потпуно анахроном органски је део пројекта ауторитарне глобализације. Наднационална регионална држава, попут Европске уније, отуда постаје облик заштите суверенитета особито слабијих и рањивих држава, које га тешко могу очувати као „усамљени јачахи“.

Најзад, трећи ниво демократије је глобални – срце космополитске демократије представља реформа ОУН, од реформисања Савета безбедности, стварања другог дома ОУН, промотора глобалног законодавства, до успостављања ефикасне и одговорне међународне војне силе. Успостављање глобалног демократског законодавства као оквира делатности транснационалних корпорација, изазов је од кога се не може побећи. Нов демократски интервенционизам не доводи у питање принципе тржишта и приватну својину; он погађа корпорације које свој економски успех темеље на рачун разарања природе, здравља и благостања радне снаге. Споразуми који воде ка смањивању економске рањивости земаља у развоју, који отписују дугове сиромашним земљама – саставни су део космополитског права.

---

35 B. Urquhart: „Between Sovereignty and Globalization, Where Does the U.N. Fit in?“, *Development Dialogue*, 2000: 1–2.

36 R. Falk (1995): *On Humane Governance*, Polity Press, 1995.

На дневни ред долази најосетљивија дилема: социјална политика у ери глобализације, ерозије националне социјалне државе. Неопходна је визија „новог социјалног уговора“, у распону од базичног минималног дохотка који се гарантује свим грађанима света, преко наднационалне борбе против незапослености, до новог „партнерства државе и цивилног друштва“, „државе социјалног инвеститора“ која подстиче развој људског капитала. Најзад, на пешчаном часовнику истичу последњи тренуци за ефектну заштиту природе, преокретање разорног тока који – према предвиђањима Римског клуба – већ 2015. године постаје иреверзибилан.

Расправа о алтернативама доводи нас до срца заплета, до велике мистификације о стварној природи критичког односа, борби око глобализације. Велика шизма која ће обележити епоху настајања „светског друштва,“ (глобалног поретка) не своди се на борбу за или против глобализације. Такав ангажман имао би исто толико изгледа на успех колико и оснивање „партије за или против изласка сунца“, збивања које је неизбежно, незадрживо и од људске воље независно. Стварни сукоб се води око социјалне природе, историјске форме глобализације: да ли она води поступном распрострањању економске благодети или све дубљој социјалној провалији између светова, поништавању националних култура и рату цивилизација или њиховом међусобном обogaћивању, да ли води глобалној демократији или ауторитарној светској држави (владавини), хармонији са природом или њеном незадрживом разарању. Хуманији или нехуманији, демократски или ауторитаран лик глобализације – то је стварни улог. Он ће одлучити на који начин ће милијарде грађана света живети.

Miroslav Pečujlić*

THE LABYRINTH OF POLITICAL GLOBALIZATION

Summary

Political globalization is fundamentally reshaping the political map of the world. It represents an *objective* global process of creating a more dense network of connectivity, interaction between countries and spreading of democracy and human rights. On one hand „the end of national states“ is being proclaimed, and on the other, legions of new independent countries are being formed. Creation of liliputian, weak countries – transmission belts of super-national centers of decision making, is followed by the creation

---

* Miroslav Pečujlić, Ph. D., Full professor of the University of Belgrade.

of powerful super-national states, the prototype being the European Union, and of one all-powerful super-state. Globalization is the striving and realization of interests of the ruling, neoliberal wing of the global power elite. By acquiring command positions in international economic institutions, its doctrine („The Washington Consensus“, „The Program of Structural Adjustment“, „Shock Therapy“) is creating a way for creating a global economy and at the same time decides on the form and character of the global order in its becoming. The next phase which comes as a necessity of the global economic area and the need to realize a disciplined implementation of unique rules of behavior, consists of the request to constitute political power in the form of a super-national state. The global power elite strives to create a „transnational para-state“, with embryonic elements of the classical Webber's approach to the state: „a legitimate monopoly on force over a certain territory“. National states are transformed into pure local executors and the „end“ of national sovereignty becomes an organic part of the project of authoritarian globalization. The alternative to authoritarian political globalization is not isolation, antiglobalization fundamentalism (this is the way to the ghetto-society, and a way to support local authoritarian regimes), but the *democratization of the global political order*.

Key words: *Globalization. – Global power elites. – Super-national institutions. – Democratization.*

Miroslav Pečujlić*

LES LABYRINTHES DE LA GLOBALISATION POLITIQUE

Résumé

La politique de globalisation redessine de fond en comble la carte politique du monde. Elle désigne un processus planétaire *objectif* de création d'un réseau de plus en plus dense de liaisons, d'interdépendance des Etats, ainsi que d'expansion de la démocratie et des droits de l'homme. D'une part, on proclame la „ fin de l'Etat national “, alors que, d'autre part, on assiste à la formation d'une multitude de nouveaux Etats indépendants. Cette création de faibles Etats lilliputiens – courroies de transmission des centres de décision supranationaux -, s'accompagne de l'apparition de puissants Etats supranationaux, dont le prototype est l'Union européenne, et d'un superEtat tout puissant. La globalisation consiste en un effort visant à la réalisation des intérêts de l'aile régnante, néolibérale, de l'élite globale du pouvoir. En s'assurant les postes de commande dans les institutions économiques internationales, sa doctrine („ Consensus de Washington “ , „ Programme d'adaptation structurel “, „ Thérapie de choc “) fraie un chemin à la création d'une économie globale et, simultanément, décide de façon décisive de la

---

* Dr Miroslav Pečujlić, professeur d'Université.

forme et du caractère de l'ordre global naissant. L'étape suivante, qui, comme une nécessité, ressort de l'espace économique global et du besoin d'imposer un respect discipliné de règles uniformes de comportement, se traduira par l'exigence appelant la constitution d'un pouvoir politique sous forme d'un Etat supranational qui sera réalisée sans pouvoir politique, sans Etat. L'élite globale du pouvoir aspire à la création d'un „ para-Etat “ transnational “, portant en lui les éléments embryonnaires de l'Etat classique de Veber : „ du monopole légitime de la force sur un certain territoire „. Les Etats nationaux se transforment en leurs simples exécutants, et la „ fin “ de la souveraineté nationale devient une partie organique du projet de globalisation autoritaire. L'alternative à la globalisation politique autoritaire n'est pas l'isolation, le fondamentalisme antiglobalisation (cette voie conduit à une société ghetto, et au maintien des régimes autoritaires locaux), mais une *démocratisation de l'ordre politique global*.

Mots-clés: *Globalisation. – Elite globale du pouvoir. – Institutions supranationales. – Démocratisation.*

Miroslav Pečujlić*

LABYRINTHE DER POLITISCHEN GLOBALISIERUNG

Zusammenfassung

Politische Globalisierung ändert die politische Weltmappe vom Grund aus. Sie bezeichnet einen objektiven planetarischen Prozess der Bildung eines immer dichteren Netzes von Verbindungen und Beziehungen, der zwischenstaatlichen Abhängigkeit, sowie der Verbreitung der Demokratie und der Menschenrechte. Dieser Prozess ist gewissermaßen widersprüchlich. Einerseits wird "das Ende des Nationalstaates" proklamiert, und andererseits kommt es zur Bildung einer Reihe neuer unabhängiger Staaten. Die Bildung liliputanischer, schwacher Staaten – der Transmissionsgurten der übernationalen Entscheidungszentren – wird vom Entstehen mächtigen übernationalen Staaten, dessen Prototyp die Europäische Union ist, und eines allmächtigen Superstaates gefolgt. Die Globalisierung ist die Bestrebung und die Verwirklichung der Interessen des herrschenden, neoliberalen Teiles der globalen Machtelite. Durch Eroberung von Kommandopositionen in internationalen wirtschaftlichen Institutionen bahnt ihre Doktrin ("Konsens von Washington", "Programm der Strukturanpassung", "Schocktherapie") den Weg für Bildung einer Globalwirtschaft und gleichzeitig bestimmt die Form, den Charakter der Globalweltordnung im Entstehen. Die nächste Etappe, die als Notwen-

---

* Dr Miroslav Pečujlić, Professor der Universität.

digkeit aus dem globalen Wirtschaftsraum und dem Bedürfnis, disziplinierte Einhaltung der einförmigen Verhaltensmuster zu verwirklichen, hervorgeht, besteht im Anspruch auf Konstituierung der politischen Macht in Form des übernationalen Staates. Die globale Machtelite bestrebt die Bildung eines "transnationalen Para-Saates", mit embryonalen Elementen der klassischen Weberschen Staatlichkeit: "des legitimen Machtmonopols im bestimmten Hoheitsgebiet". Die Nationalstaaten werden zu ihren bloßen Lokalvollzieher, und das "Ende" der Nationalsouveränität wird zum organischen Bestandteile des Projekts der autoritären Globalisierung. Die Alternative zur autoritären politischen Globalisierung stellt nicht die Isolation, der antiglobalistische Fundamentalismus dar (das ist der Weg in eine gettoisierte Gesellschaft und die Art der Erhaltung von lokalen autoritären Regime), das ist vielmehr die Demokratisierung der globalen politischen Ordnung.

Hauptwörter: *Die Globalisierung. – Die globalen Machteliten. – Die übernationalen Institutionen. – Die Demokratisierung.*